

DIVERSITET OG ENHED I KIRKEN I DAG

Pensionist og seniorvolontør, cand.theol. Bodil F. Skjøtt

Med afsæt i tanker fra missionsteolog Lamin Sanneh, som døde sidste år, og min egen erfaring som missionær i en afrikansk, og ikke mindst jødisk kontekst, vil jeg på de næste sider sige noget om evangeliets ene tekst og mange kontekster, og hvad evangeliets oversættelighed betyder for kirkens forskellighed, men også enhed i lyset af det håb og den fremtid, bibelen tegner for Guds folk.

Flere bud på samme motiv

Sidste år fik jeg en ny plakat, som nu hænger på væggen i stuen. Det er ikke svært at se, hvad billedet forestiller; det er Jomfru Maria med Jesus-barnet. Men billedet er utydeligt og sløret i kanterne. Ser man nærmere efter, kan man se, at det faktisk er fem forskellige billeder, men med samme motiv, kørt ind over hinanden. I det samme billede er der således forskellige billeder, hver med deres detaljer til det samme motiv. Tilsammen viser de således noget, som er mere, end hvad de fem billeder hver for sig viser. Det uskarpe billede med de flydende kanter giver plads til flere detaljer fra den samme historie.

De fem billeder, der nu er blevet til ét, er alle fra Bebudelseskirken i Nazareth, hvor kunstnere fra forskellige dele af verden har givet deres bud på motivet Jomfru Maria med Jesus-barnet. Enhver som har besøgt kirken har set de mange forskellige udtryk for det budskab, som hele den kunstneriske udsmykning i Bebudelseskirken fokuserer på, nemlig inkarnation, at »Ordet blev kød og tog bolig iblandt os«. Det fortæller noget, som er teologisk vigtigt og missiologisk udfordrende, nemlig at inkarnationen, det at Gud flytter ind i verden og bliver menneske som en af os, får forskellige udtryk alt afhængig af om det sker i Brasilien, Japan eller et sted i Afrika. For der må opstå et samspil mellem teksten, evangeliet, og så konteksten, den kultur, som de gode nyheder forkynnes ind i, for at budskabet kan slå rod og som en surdej eller et sennepsfrø gennemtrænge og præge den kontekst, det plantes i. Evangeliet er ikke begrænset af kultur eller kontekst. Det ligger i evangeliets egenart, at enhver kultur kan vindes for Kristus, som Charles Kraft siger det i en artikel i bogen *Mission to the World*

(Kraft 2008, 178-192). Når de forskellige nedslag af evangeliet får lov til at supplere hinanden, fortæller de noget andet og noget mere, end de kan hver for sig.

At evangeliet får forskellige kulturelle og tidsbestemte udtryk ændrer ikke ved den historiske kendsgerning, at Jesus var jøde, blev født ind i en jødisk familie og voksede op i en mellemøstlig kultur på et ganske bestemt tidspunkt i verdenshistorien, nemlig da »tidens fylde« var kommet (Gal 4,4), og »Kvirinius var statholder i Syrien« (Luk 2,2). Det er afgørende for vores forståelse af inkarnationen at fastholde, at det skete netop da og der. Det kunne ikke lige så godt være sket i en anden religiøs eller kulturel kontekst. At Jesus er jøde og af Abrahams slægt er en afgørende del af evangeliet, ligesom det er afgørende at fastholde både Jesu fødsel, inkarnationen, og hans død og opstandelse som historiske begivenheder i tid og rum. *Jesus did not have blue eyes* som en bogtitel lyder, hvis anliggende er at fremhæve kristendommens jødiske rødder, som undertitlen *Reclaiming our Jewish Messiah* siger det (Leman 2004). Jesus havde brune øjne og et mellemøstlig udseende. Da Gud tog skikkelse som én af os, var det som jøde, med jødiske skikke og aramæisk som modersmål. Det kunne ikke lige så godt have været et andet sted eller en anden kultur.

Alligevel siger den japanske og afrikanske Jomfru Maria med Jesus-barnet noget afgørende sandt om evangeliets væsen, nemlig at evangeliet lader sig oversætte. Derfor er der ikke noget teologisk forkert i en etiopisk og sort udseende Jesus. Lige som der heller ikke er noget

forkert i en blond og blå-øjet Jesus, hvis hans billede udsmykker kirker i den del af verden, hvor folk i et sådant billede får forkyndt, at han blev som en af os. Men i disse tider med *Black Life Matters* og et selvransagende blik på vores vestlige historie er der også grund til se kritisk på de kulturelle former og udtryk, som evangeliet har fået rundt omkring i verden. I hvor høj grad afspejler de en kulturel indpakning, som tydeligt viser hvilken kulturel kontekst evangeliet blev afsendt fra, og kommer de derved til at stå i vejen for evangeliets budskab og egentlige afsender? Har vi ukritisk fået kommunikeret, at den »rigtige« Jesus har blå øjne og helst skal tilbedes med salmer afsunget på melodier fremmed for konteksten frem for med afrikanske rytmer eller asiatisk dans med yndefulde kropsbevægelser? Det kan lyde som en kritik af, hvad andre har gjort før os, når kirkens glasmosaikker i Mellemøsten eller Afrika viser en blond og blå-øjet Jesus. Sådant er det ikke – først og fremmest – ment. I stedet skal det siges til selvransagelse og få os til at overveje, hvornår form og udtryk på vores kommunikation mere afspejler, hvem vi er, end hvem Jesus er. Hvordan høres det som er evangeliets budskab bedst i Nairobis slum, blandt fattige romaer i Østeuropa, eller af stræbsomme gymnasielever i en dansk kontekst?

Inspiration fra Lamin Sanneh

For evangeliet kan og skal oversættes, som missiologen Lamin Sanneh så tydeligt understreger med titlen på sin bog, *Translating the Message*, og her kalder

kristendommen for en oversættelsesbevægelse.

Lamin Sanneh, som foruden at være missiolog også var teolog og missionshistoriker, døde sidste år, januar 2019. Det kan jo være grunden til at trække ham frem her. Helt indtil sin død var han tilknyttet Yale Divinity School som professor i Missiology and World Christianity. Et udtryk som ikke rigtigt findes på dansk (og det i sig selv er jo en tanke værd), men som i mangel af bedre kan oversættes »verdenskristendom«. Foruden undervisning og foredragsvirksomhed skrev han en række bøger og endnu flere artikler.

Lamin Sanneh besøgte Danmark tilbage i 00'erne, som hovedtaler på en missionskonference på Nyborg Strand arrangeret af Folkekirken Mission i samarbejde med Dansk Missionsråd. I anledningen af hans død bragte Kristeligt Dagblad også en artikel om ham og hans betydning skrevet af professor Viggo Mortensen (Mortensen 2019). Her fremhæver Viggo Mortensen også bogen *Translating the Message* og dens budskab om at »kristendommen egentlig ikke er en religion, men en oversættelsesbevægelse. Evangeliet er ikke kommet til et givent folkeslag, før Bibelen er oversat til vedkommende sprog.«

Lamin Sanneh's pludselige død var også anledningen til at Lausanne Global Analysis (LGA) bragte en artikel skrevet af en anden afrikansk missiolog, Wanjiru M. Gitau fra Kenya (Gitau 2020). Det er værd at bemærke, at artiklen er skrevet af en afrikansk missiolog, som positivt fremhæver Sannehs opgør med den kritik af vestlig mission i Afrika, som præ-

gede 1960'erne og de næste årtier. Gitau's egen PhD handler netop om »World Christianity«, og her står han i gæld til Lamin Sanneh. Gitau fremhæver, at Sanneh ikke var blind for de fejl, som vestlig mission i Afrika begik, men netop det store arbejde med at oversætte evangeliet til lokale sprog viser deres respekt for den lokale kultur, et arbejde som i den grad har været med til at bevare sprog som kultur.

En anden, som også vedkender sig sin gæld til Lamin Sanneh, kommer også fra en overraskende kontekst. I en artikel i tidsskriftet *Mishkan* skriver en god ven, Jesus-troende jøde og tidligere professor i History and Middle Eastern Studies ved Biola University, Californien, Judith Mendelsohn Rood om, hvad Sannehs tilgang til evangeliets historiske kontekst har betydet for hende personligt og for, at hun har fundet sin plads som Jesus-troende. Artiklen har titlen »The Jews and the history of the World Christian Movement in the World of Historian Lamin Sanneh« (Rood 2014, 23-32). Foruden Lamin Sannehs selvbiografi, *Summoned from the Margin: Homecoming of an African* er det netop bogen *Translating the Message. The Missionary Impact on Culture*, som professor Rood tager afsæt i, når hun argumenterer for, hvor meget hun som Jesus-troende jøde genkender sin egen historie i Lamin Sannehs og hans forståelse af kristendommen som på den ene side en oversættelsesbevægelse og samtidig en bevægelse med jødiske rødder. Her finder Rood plads til sig selv som jøde og Jesus-troende. Som Lamin Sanneh har hun heller aldrig fundet sig helt hjemme i kirken. Selv blev Lamin Sanneh døbt i Metodist-

kirken i sit hjemland Gambia, men valgte senere at gå over til den katolske kirke.

Jøder og grækere – forskellige og dog ét

I *Translating the Message* understreger Sanneh vigtigheden af det unikke ved den kultur evangeliet først blev forkyndt og slog rod i. Hvordan kunne jøder og grækere/hedninger blive en del af samme fællesskab uden hver især at miste deres særkende? For at forstå kristendommen som en tværkulturel og global bevægelse må vi forstå, hvor nyt og unikt det var at »Jew and Gentile stood together and separately under the radical affirmation of God's action in Jesus« (Sanneh 2009, 13). Jøder forblev jøder og hedninger adopterede ikke jødiske skikke. Alligevel var man ét fællesskab, som kunne og skulle rumme hinanden, sådan som det kom til udtryk gennem bordfællesskabet. Det er afgørende for, at den kristne tro kunne gå på tværs af kulturelle grænser og blive global, samtidig med at den voksede og slog rod i en konkret kultur og blev formuleret på det sprog, som var modtagernes, og netop ikke var begrænset til budbringerens kultur eller sprog.

Fra Apostlenes Gerning ved vi, at så enkelt var det heller ikke. Peter skulle overbevises om, at det ikke var i modstrid med Guds vilje at gå til Cæsarea og mødes med hedningen Kornelius. Paulus måtte senere tage et opgør med samme Peter, da denne senere i Antiokia trak sig fra bordfællesskabet med ikke-jøder (Gal 2,11-14). Hvor stort et skridt netop bordfællesskabet mellem jøder og ikke-jøder var i den første tid, kan ikke nok under-

streges. Det samme gælder forståelsen af, at også hedninger, ikke-jøder, kan kaldes Abrahams børn og hører med til den pagt, som Israels Gud har stiftet med Abraham og hans efterkommere.

Det tog tid – og overbevisning – at nå dertil. Pinedag blev budskabet om den opstandne Kristus ganske vist forkyndt på mange sprog, men dem, der hørte det, var alle jøder fra den jødiske diaspora. Der skulle forfølgelse til for at få apostlene væk fra Jerusalem, og selv derefter opsøgte de først og fremmest andre jøder. Først derefter blev vejen banet for, at ikke-jøder blev en del af den bevægelse, som proklamerede, at Israels Gud har oprejst Jesus af Nazareth fra de døde og gjort ham til Herre og Gud – for alle folkeslag.

Sanneh fremhæver to omstændigheder, som er forudsætningen for, at det kunne ske, og her er det vigtigt at være opmærksom på den kultur og kontakt, som allerede var skabt mellem jøder og hedninger i diasporaen uden for Jerusalem. Den ene er proklamationen af Jesus som Herre og Gud. Jesus var ikke blot en rabbi med en ny lære. Han var heller ikke bare endnu en blandt andre græsk-romerske guder. Han var en rabbi med en ny lære OG med tydelig forbindelse til Moses og Torahen, sådan som Stefanus formulerede det i sin bekendelse til Jesus i ApG 7. Stefanus taler her om Jesus som den opstandne, der sidder ved Guds højre hånd. Heri er netop forudsætningen for et nyt fællesskab mellem jøder og ikke-jøder. En bekendelse til Jesus er en bekendelse til troen på Abrahams, Isak og Jakobs Gud, som har oprejst Jesus. Det er den (jødiske) historie, som ikke-jøder bliver en del

af. Men samtidig er det et fællesskab, som *ikke* konstitueres af jødiske ritualer og forskrifter, men af fælles tro og beken-delse til Jesus – OG inkluderer bordfællesskabet.

En sådan samtale var der grobund for i diasporaen, hvor der allerede var en fascination af jødisk monoteisme og jødisk etik på den ene side, og hvor jødiske teologer, som fx Philo af Alexandria på den anden side, var påvirket af græsk filosofi og tankegang og allerede brugte den til at udtrykke deres jødiske tro. Som Lamin Sanneh udtrykker det: »Christian opposition to idolatry, the commitment to the oneness of God, and the towering sovereignty to the moral and ethical code demonstrated the continuity of key elements on Jewish religious teaching. All three aspects of that commitment were raised on Jewish foundation and they marked the inner safeguard of the new religion on its winding course through the mainland of the Pax Romana« (Sanneh 2009, 21).

Den anden omstændighed, som blev afgørende for, hvordan det kristne budskab tog form, var, at det både kunne og skulle, qua sit væsen, oversættes. Muligheden for den sproglige oversættelse er ifølge Lamin Sanneh foregrebet af netop den jødiske diaspora, som allerede havde oversat den jødiske bibel til græsk, Septuaginta, og dermed gjort den tilgængelig for ikke-jøder og banet vejen for ikke bare en sproglig oversættelse af evangeliet, men også den kulturelle oversættelse, som må finde sted, når en ny kultur skal udtrykke budskabet i egen kontekst. Også her har den jødiske diaspora banet vejen og vist, at oversættelse både er mulig og

nødvendig. Den havde demonstreret, at budskabet om Israels Gud kan bæres videre »på græsk«. Det er ikke en bestemt kultur, der bærer budskabet, for mission sker ikke gennem »diffusion« men gennem »translation« i tillid til og tro på, at modtagerens kultur både er legitim og nødvendig som det sted, hvor budskabet skal slå rod og vokse. Derfor bemærker Sanneh også, at vi netop ikke har historien om Jesus og de første kristne på det sprog, som var deres, men derimod på græsk, nemlig modtagernes sprog. Det var vigtigt, hvad Jesus havde sagt, men det skulle – og skal – altid ses i forhold til forståelsen hos dem, budskabet rækkes til.

Her adskiller kristendom sig fra Islam, den religion, som Lamin Sanneh selv var vokset op med som rettroende muslim i Gambia i Vestafrika. For Islam er det ikke et mål at oversætte koranen, så dens budskab bliver tilgængelig på det sprog, som hører modtagerens kultur til. Så tabes dele af indholdet, hævdes det. For at kunne tilegne sig koranens budskab korrekt må man som konvertit til Islam lære sig arabisk. Der er således ikke brug for en muslimsk version af Wycliffe Bible translators.

Det er ikke alene sproget, man må lære. Man må også overtage de religiøse udtryk og normer, som følger med Islam. Muslimske mission ifølge Lamin Sannah sker derfor ved *diffusion*, ikke ved *translation*. Det er i modsætning til, hvad kristen mission er eller burde være. Helt fra starten har kirken været en oversættelsesbevægelse. Fortællingen om Jesus og hans jødiske disciple blev formidlet på græsk, og hurtigt blev Bibelen oversat til andre

sprog. For budskabet kan og må formidles på modtagernes præmisser og kan - fordi Gud ikke er begrænset af hverken sprog eller kultur, men er Gud for alle jordens folk – slå rod og vokse i al slags jord i alle kulturer.

Min egen historie

60'erne og 70'erne var præget af en beskyldning mod vestlig mission som imperialism. En kritik man måtte forholde sig til, når man som jeg læste missions-teologi i 70'erne og selv har været missionær i 80'erne og 90'erne, og mødt både orgler i Afrika og glasmosaikker med blonde Jesus'er i Mellemøsten. Men det er også en kritik som Lamin Sanneh tager et opgør med. Hans påstand er, at denne kritik paralyserede missionsarbejdet i Afrika (selv måtte han overtale den amerikanske missionær til at døbe sig og forsikre missionæren om, at han ikke var i færd med et kulturelt overgreb). Kritikken afskriver nemlig det store arbejde, som mange missionærer har gjort for at bevare afrikansk kultur og ikke mindst sprog. Og de to ting hænger sammen. Sanneh vendte kritikken på hovedet. Han benægter ikke, at der er grund til kritik, men hævder, at der er langt mere positivt at sige om missionærens indsats. Og det skyldes i sidste ende ikke missionærerne, men evangeliet selv, som blev viderebragt på de respektive modersmål. Ved at oversætte Bibelen bekræftede missionærerne den lokale kultur som et redskab, der kan bære evangeliet længere ud eller længere ind i den konkrete kontekst og muld. Missionsarbejdet bidrog i langt højere grad til at bevare den lokale kultur end til at

ødelægge den – netop gennem arbejdet med sproget, som i sagens natur måtte medføre arbejdet med lokal historie og skikke. For kristendom afhænger ikke af bestemte kulturer og sprog og kender ikke geografiske grænser. Den kommer med et budskab om befrielse og frelse for enhver person og enhver kultur.

Hvilken historie lever vi i?

På den måde er Lamin Sanneh med til at understrege vigtigheden af det spørgsmål, som ligger som et underliggende tema i Chris Wright's bog *The mission of God's people* (på dansk *Guds folk mission*, Lohse 2013), nemlig spørgsmålet om *hvilken historie vi som kristne lever i*. Hvad er det for et verdensbillede, vi orienterer os ud fra, eller hvor ser vi os selv i forhold til den bibelske fortælling om Guds mission? Kristen tro har rødder og oprindelse i en mellemøstlig jødisk kontekst, men til forskel fra fx Islam har den ikke et fast centrum og ikke kun ét sprog, men mange.

Wanjiru M. Gitau taler om »the task of theological scholars in our time« og definerer det i artiklen på følgende måde: »to discern how the animating issues in the present sociopolitical realm connect with the *chain of memory* – the expression of believing and belonging within a much larger reality than immediately discernable in current context and experience and the memory of continuity within the expansive community of faith. In so doing theological scholars should guide Christian communities to discern the signs of time, like the sons of Issachar (1 Chron 12:32)« (Gitau 2020).

Det, som Gitau her slår til lyd for, finder genklang i den teologi og det arbejde, som har præget og fortsat præger Lausanne bevægelsen, når det her siges at »there should be no mission without theological rationale; no theology without missional relevance« – ingen mission uden teologisk refleksion og ikke teologi uden de missiologiske konsekvenser. Således blev det fx formuleret i det forberedelsespapir, som kom fra den teologiske arbejdsgruppe forud for Cape Town 2010.¹ Eller sagt på en lidt anden måde og som det nu er formuleret i Lausannes vision, nemlig at vores missionsarbejde skal føre til *Kingdom impact in every spheres of society*.

En skare af folkeslag og stammer, folk og tungemål

Det som Johannes ser for sig, når han i Åb 7 taler om det håb, vi har som Guds folk og Jesu disciple, det vi er på vej mod, beskriver han således: »Derefter så jeg, og se, der var en stor skare som ingen kunne tælle, af alle folkeslag og stammer, folk og tungemål« (Åb 7,9). Johannes ser frem mod den dag, hvor Guds folk samles i lovprisning foran »Guds og lammets trone«. Når Gud samler sit folk fra alle jordens slægter og ophæver Babels forbandelse for at opfylde løftet til Abraham, vil der være en mangfoldighed af sprog og kulturer.

For Sanneh er det afgørende, at evangeliet kan udtrykkes på ethvert sprog og i enhver kultur. Evangeliets fortælling må oversættes for at få egne rødder og kunne vokse i den jord, som hører kulturen til. For det kommer ikke med en bestemt indpakning, men som et sennepsfrø, og

er et budskab der som en surdej vokser og gennemsyrer alt, hvad det kommer i kontakt med. Sådan er evangeliet, proklamationen af Guds frelse ved Helligåndens kraft, kommet kloden rundt. Der findes i dag både en dansk, en japansk og en afrikansk version af det, sådan som de mange forskellige billeder i Bebudelseskirken udtrykker det.

Kristendom og kristen nationalisme

Det er godt, at der i dag findes både en afrikansk, en asiatisk og ikke bare en europæisk, men også en dansk, en polsk, og en ungarsk version. Alligevel er der ikke mindst i dag grund til at standse op og se de blinkende advarselsslamper, når der tales om Danmark – eller Polen og Ungarn eller ethvert andet område – som et kristent land. Hvad betyder det, og hvorfor er det så vigtigt for nogen? Det er afgørende, at en sådan påstand udfordres. Ikke kun når den kommer fra politiske værdikrigere, men endnu mere, når den finder klangbund i kristne sammenhænge. Så bliver kristendom og kristen tro til identitetspolitik, og hvad, der er ret kristendom, afgøres ud fra, om man har de rette holdninger og kan tjekke de rette bokse af, snarere end ud fra, hvad det betyder at være en discipel af Jesus og tale og handle ud fra, hvad vores relation til ham må få af konsekvenser i en given situation.

Hvis historien lærer os, at enhver konflikt begynder med de begivenheder, som leder op til den, så må talen om nationer som *kristne* nationer lede tanken hen på den situation som var i Europa i tiden op

til 2. verdenskrig, hvor nationalisme, populisme og kristendom blev koblet på en måde, som var med til at legitimere de handlinger, som fandt sted under nazismen. Kristendom blev brugt til at definere hvem, der er »os«, og hvem, der er »de andre«, og dermed også legitimere den »othering«, som dehumaniserede *dem*, der ikke er *os*. Det er disse advarselsslapper, vi skulle se blinke i dag, så vi som kirke er med til at forhindre, at vores samfund går videre ad den vej. En vej, som i høj grad er styret af frygt, og som må mødes med evangeliets »frygt ikke«.

Evangeliet kan og vil slå rod og tage farve af den konkrete kontekst – også en dansk kontekst. Derfor er og skal der være mange versioner af »Jomfru Maria med Jesus-barnet«. Men det kan aldrig bruges til sætte skel og bygge mure eller begrænse.

Hvis det, vi som Guds folk og Guds kirke er bestemt til og på vej mod, er det, som kommer til udtryk i Johannes' Åbenbaring, en lovprisende skare af alle folkeslag og stammer, folk og tungemål, er der snarere brug for en ny Efesos-oplevelse, som den der rev muren mellem jøder og hedninger ned og gjorde dem til ét i Kristus. De udtryk, vi i dag finder af kristen nationalisme i Europa, men også andre steder i verden, bygger mure, sætter grænser og lukker andre ude alene med den begrundelse, at de ikke er »os«. I en artikel i onlinetidsskriftet Vista citerer Jim Memory den tyske teolog Jürgen Moltmann for følgende: »The church of Christ is, in its ideal state, on the side of humanity and incompatible with nationalism. When God became human, he became just that,

and did not become American or German...every human being, regardless of nationality, is to be respected as an image of God« (Memory 2020).

Vi er i en situation ikke bare i Europa, men også andre steder i verden, hvor der er grund til at minde om dette. Det kommer også til udtryk i et Åbent Brev (»Open letter«) trykt i *Commonweal Magazine*, udgivet Maj 2019 og underskrevet af bl.a. professor i teologi og leder af Yale Center for Faith and Culture, Miroslav Volf. Her drejer det sig om situationen i USA, og brevet er bl.a. en reaktion på et manifesto underskrevet af en række andre kristne konservative ledere og trykt i tidsskriftet *First Things*. I det åbne brev hedder det og med en henvisning til 30'ernes Europa: »Again we watch as fellow Christians weigh whether to fuse their faith with nationalist and ethno-nationalist politics in order to strengthen their cultural footing. Again ethnic majorities confuse their political bloc with Christianity itself. In this chaotic time Christian leaders of all stripes must help the church discern the boundaries of legitimate political alliances. This is especially true in the face of rising racism in America, where non-whites are the targets of abominable acts of violence. ...The church cannot be itself unless filled with disciples »from all nations« (*panta ta ethné*, Matthew 28:19). Cities, states, and nations have borders; the church never does«. ²

Hvis det er rigtigt, at enhver konflikt starter med de begivenheder, der leder op til den, er der netop nu i vores vestlige samfund tendenser til at definere, hvad kristendom er, som burde få

advarselsslamperne til at blinke hos os. Det gælder politiske spørgsmål, men er ikke begrænset dertil. Det gælder også etiske og kulturelle spørgsmål og har at gøre med vores forståelse af, hvad det er for en historie vi som kristne og kirke lever i: Hvor kommer vi fra, og hvad vi er på vej til. Hvad er vores håb, og i hvor høj grad er vi styret af det?

The Ephesian Moment

Bebudelseskirken i Nazareth understreger den historiske begivenhed, at Gud blev menneske, at ordet blev kød, på et ganske bestemt tidspunkt, »mens Kvirinius var statholder«. Det skete i historien. Samtidig understreger kirkens udsmykning de mange udtryk og ansigter, som evangeliet får, når budskabet og historien slår rødder i nye kulturer og teksten oversættes til nye kontekster.

Inkarnationen skete! På et bestemt sted og et bestemt tidspunkt. Men samtidig er den, i følge Hebræerbrevets forfatter, et led i og en del af den lange historie, hvor Gud »mangfoldige gange og på mangfoldige måder ... har talt og nu ved dagens ende talt til os gennem sin søn«. Der er noget endeligt over den måde, hvorpå Hebræerbrevets forfatter beskriver Jesu komme: »ved dagens ende«. Alligevel lod Gud sin frelses-historie fortsætte – også selv om mange i de første årtier efter Jesu opstandelse havde en forventning om, at tiden mellem Jesu komme og hans genkomst, den store afslutning, ville være kort. For som Hebræerbrevets forfatter siger senere i brevet i kapitel 11, så havde Gud noget bedre for øje med alle de trosvidner, som kapitlet nævner, nemlig

»at de ikke skulle nå målet uden os« (Heb 11,40). Og i dette »os« må vi inkludere os selv. Vi lever i en historie, som ikke har fundet sin afslutning. Den foregår stadigvæk. Abraham ventede på dem Hebræerbrevet er skrevet til. Hans historie var ufuldkommen uden dem. Og sådan må andre efter os se på os, kirken i dag, som ufuldkommen og ikke færdig uden dem. For som Kristus/Ordet blev kød den gang, så tager evangeliet fortsat skikkelse og kommer til udtryk i nye sammenhænge. Det sker med den samme kraft, som var virksom i Kristus. Sådan taler Paulus om det i Efeserbrevet, når han taler om kirken som Kristi legeme, der har mange lemmer med forskellige funktioner. Det gælder forskelligheden i sprog, kultur og sociale lag på et bestemt sted – en menighed af jøder og hedninger. Men det gælder også op gennem tiden: fra Abraham til Kristus og fra Kristus til os og indtil tidens ende. Sådan er evangeliet på tværs af kulturer, men også på tværs af generationer. På tværs af rum, men også på tværs af tid.

Den forståelse bruger den engelske missiolog og missionshistoriker Andrew F. Wall i en artikel fra 2002 til at stille det spørgsmål, om vi i kirkens historie er der i dag, hvor vi har brug for en ny »Ephesian Moment«, en ny Efesos-oplevelse (Walls 2002, 72-81). Med udtrykket henviser han til den revolution, som det var for de første kristne at komme til erkendelse af, at også mennesker med en helt anden kultur end deres egen, den jødiske med dens kalender, klædedragt og spisevaner osv., kunne være en del af det fællesskab, Gud havde udvalgt dem til – uden først at blive som dem. Som et udtryk for det fællesskab

var bordfællesskabet helt afgørende i den første menighed. I starten var det ikke svært at undgå »kød ofret til afguder«, for den slags fandtes ikke i Jerusalem. Det var heller ikke svært at holde sabbat, for det gjorde resten af samfundet også. Men hvad gør man, når man sidder til bords, og det eneste kød, der serveres, kommer fra templet? Eller man lever i en kultur, hvor der ikke er rum for at holde sabbatten som en hviledag? For blot at nævne nogle af de dilemmaer som kom med »the Ephesian Moment«.

Det var, som vi har været inde på, ikke nyt, at jøder levede i diasporaen side om side med ikke-jøder. Det klarede man ved netop at leve side om side, adskilt. Hvorfor var det ikke en mulighed bare at fortsætte på den måde, sådan som man diskuterede det i Jerusalem-menigheden ifølge ApG 15: To Jesus-fællesskaber med hver deres kulturelle træk, hver deres bord og derfor adskilte: Et for jøder og et for hedninger eller ikke-jøder?

Andrew Walls påstand er, at det er det modsatte af, hvad Efeserbrevet advokerer for med ordene »I ham [Kristus] bliver I sammen med os bygget op til en bolig for Gud i Ånden«. Der var kommet en større diversitet i kirken. Evangeliet var blevet oversat til nye sprog og nye sammenhænge og i sit væsen overskred det grænser og nedbrød mure. Men, siger Walls: »The very diversity was part of the church's unity. The church must be diverse because humanity is diverse; it must be one because Christ is one ... the fulness of his humanity takes in all its diverse cultural form« (Walls 2002, 76).

De forskellige udtryk for troen på Jesus som både Messias og Herre skulle ikke konkurrere med hinanden: hvilken var den mest seriøse, den jødiske, eller hvilken var den mindst legalistiske, den græske. Det var heller ikke sådan, at de hver for sig og uden fællesskab var autentiske udtryk for evangeliet. De havde netop brug for hinanden, brug for at komplettere og korrigere hinanden; hver især var de et udtryk for Kristus i en bestemt kontekst, men kun sammen »kan de rumme Kristi fylde« (Ef 4,13).

Desværre for kirkens historie blev dette »Ephesian Moment« kun kortvarigt. Snart blev den ikke-jødiske kultur den dominerende, og den jødiske blev presset ud. I dag har kirken mange kulturelle udtryk – også selv om den vestlige del af kirken i lang tid har haft monopol på at definere, hvad der var kristent. Selv i årtier, hvor kirken voksede i syd og i øst, fortsatte kirken i vest på mange måder med at definere kirkens teologi og lære. På teologiske uddannelsesinstitutioner i syd og øst blev der fortsat i stor udstrækning undervist ud fra den vestlige kirkes dogmatikbøger og kirkehistorie. Det var på mange måder dens teologiske spørgsmål, som blev besvaret. Men teologi handler om at give hjælp til at træffe beslutninger, der afspejler evangeliet og kirkens Herre, og disse beslutninger forholder sig ikke til abstrakte ideer eller emner, men har altid at gøre med den konkrete livssituation.

Konklusion

Nu er det ikke længere kun den vestlige kulturs kontekst, der former kirkens teologi. Andre stiller andre spørgsmål og

finder andre/deres svar. Det rejser det spørgsmål, som Andrew Walls stiller, om tiden er kommet til en ny Efesos-oplevelse for os som Guds folk, så vores forskellighed bliver en del af vores enhed. Og det vel at mærke uden at falde i hverken den ene eller den anden grøft: En som siger »lad os forsvare vores version af, hvad der er ret, og holde andres på afstand«; eller en anden som hævder, »der er frihed for alle, og vi kan bare leve med vores version uden at lade os udfordre af de andres«.

Det er jo netop med vores forskellighed – de forskellige legemsdele for at bruge billedet fra Efeserbrevet – at vi kan blive det legeme, som rummer hele »Kristi fylde« – sådan som det kommer til udtryk op gennem tiden i alle generationer og ud i verden til alle kulturer og sprog. Med Wall's ord: »We need each other's vision to correct, enlarge and focus our own; only together are we complete in Christ« (Walls 2002, 76).

I dag rejses de teologiske og dogmatiske spørgsmål om, hvad evangeliet, Kristus-begivenheden, er, også ud fra en afrikansk og en asiatisk kontekst. Deres udfordringer og spørgsmål er andre end vores. De drejer sig om emner som skyld og skam, om retfærdighed og retfærdiggørelse, og hvordan håb og heling, fred og forsoning ser ud for deres del af kirken. Muslimen som har mødt Jesus på vejen til Europa på flugt fra krig og forfølgelse kommer med andre spørgsmål – og svar. Hvordan lytter vi til dem?

Walls gør opmærksom på at en ny Efesos-oplevelse, hvor muren er brudt ned og en ny virkelighed kan komme frem, også vil betyde noget for kirken på

det økonomiske plan. For der, hvor kirken vokser mest i verden i dag, er også der, hvor fattigdommen er størst. Vi har været vant til, at kirken og den rige del af verden på mange måder var sammenfaldende størrelser. Sådan er det ikke længere. Vi har været vant til som kirke at tilbyde uddannelse, hospitaler og teknologi. Det som kirken kan tilbyde i de dele af verden, hvor den vokser mest er først og fremmest evangeliet selv, et budskab om håb som skal leves ud i en situation med udfordringer, som de færreste af os i vesten kender. Vil vi i den rige del af verden, der hvor kristne nu er en minoritet, bruge vores position til at beskytte os fra resten af verden og ikke gøre de andres udfordringer til vores? Eller kan kirken i al sin kulturelle og sociale forskellighed demonstrere den enhed, som et legeme med de forskellige legemsdele må have, hvis legemet overhovedet skal kunne fungere? Og hvordan bidrager vi til det, nu hvor vi ikke længere er ene om at stille de teologiske spørgsmål og pege på svar. Måske går det an at afskære sig fra de andres store sociale og økonomiske udfordringer. Men så afskærer vi os også fra de gaver, Gud har givet dem, og fra den spiritualitet og visdom og indsigt i hvem Gud er, som Helligånden har givet dem, og som vi har så stor brug for, hvis vi ikke selv skal sygne hen. Og tror vi på, at en måde at bekæmpe fattigdom og ulighed i verden også er selv at udleve en bibelsk forståelse af Guds retfærdighed? Kan netop den fattige del af kirken her lære os noget?

Vi kan ikke afskære os fra »de andre« uden samtidig at gøre vores Gudsbillede mindre. Og så kan det godt være billedet

står mindre skarpt og er lidt flydende i kanterne som billedet på min væg.

Andrew Walls slutter sin artikel om The Ephesian Moment med en bemærkning, som vi kan lade stå som et spørgsmål til os selv som kristne og som kirke ind i vores konkrete danske og europæiske kontekst i dag: »Perhaps the African and Asian and Hispanic diasporas in the West have a special significance in the posing of the Ephesian question ... and be crucial for the answer that will be given to it« (Walls 2002).

Rummer det, vi i dag ser som vores udfordring, hvis ikke endda vores problem, måske netop vores redning?

Noter

- 1 <https://www.lausanne.org/content/lop/following-jesus-in-our-broken-world>
- 2 <https://www.commonwealmagazine.org/open-letter-against-new-nationalism>

Litteratur

- Gitau, Wanjiru M. 2020. »The Legacy of Lamin Sanneh. Colonial Missionary Impact, World Christianity and the Muslim-Christian Dialogue«. Lausanne Global Analysis, May 2020. <https://www.lausanne.org/content/lga/2020-05/the-legacy-of-lamin-sanneh> (set 10 august 2020)
- Kraft, Charles. 2008. »Are we to Take a Religion or a Faith«. I *Mission to the World*, redigeret af Tormod Engelsen, Ernst Harbakk, Rolv Olsen og Thor Strandenæs, 178-192. Oxford: Regum.

Leman, Derek. 2004. *Jesus Didn't Have Blue Eyes: Reclaiming our Jewish Messiah*. Stone Mountain, GA: Mt Olive Press.

Memory, Jim. 2020. »Reconciliation in the Conflicted Continent«. *Vista* issue 36, May 2020. <https://www.europeanmission.redcliffe.ac.uk/latest-articles/reconciliation-in-the-conflicted-continent?rq=The%20church%20of%20Christ%20is%2C%20in%20its%20ideal%20state>

Mortensen, Viggo. 2019. »En af nutidens mest indflydelsesrige missionsteologer er død«. *Kristeligt Dagblad*, den 21. Januar 2019.

Rood, Judith Mendelsohn. 2014. »The Jews and the history of the World Christian Movement in the World of Historian Lamin Sanneh«. *Mishkan* 72/2014. <http://www.caspari.com/wp-content/uploads/2017/01/Mishkan-72.pdf> (set 10 August 2020).

Sanneh, Lamin. 2009. *Translating the Message*. 2nd edition. New York: Orbis Books.

Walls, Andrew F. 2002. »The Ephesian Moment«. I *The cross-cultural Process in Christian History*. Maryknoll, New York: Orbis Books.

Forfatter

Bodil F. Skjøtt

Bodil.skjott@gmail.com